

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА

Чень Цзяньїн

УДК378.064.3(477+510):784.96

**МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ
СТУДЕНТІВ УКРАЇНИ І КИТАЮ В ПРОЦЕСІ ВОКАЛЬНО-
АНСАМБЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

13.00.02 – теорія та методика музичного навчання

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ - 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України, м. Київ.

Наковий керівник - кандидат педагогічних наук, доцент
ПОЛАТАЙКО Олена Михайлівна,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
доцент кафедри педагогіки мистецтва
та фортепіанного виконавства.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент
ВАСИЛЕНКО Людмила Михайлівна,
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького,
доцент кафедри теорії та методики
музичної освіти і хореографії;

кандидат педагогічних наук
МЕРЕЖКО Юлія Валеріївна,
Київський університет імені
Бориса Грінченка, завідувач кафедри
академічного та естрадного вокалу.

Захист відбудеться 26 червня 2019 року о 16.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.08 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 26 травня 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. І. Паньків

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасні зміни в освітньо-науковому просторі України і Китаю детермінують підвищення вимог до фахівців усіх галузей. Основні вектори підготовки конкурентоспроможної, комунікативної, творчої особистості, здатної налагоджувати контакт, підтримувати діалог та будувати успішні взаємини з представниками різних культур, визначено у законах «Про освіту», «Про вищу освіту», «Національній доктрині розвитку освіти у XXI столітті», а також у «Стратегії розвитку освіти в Китаї у XXI столітті». Вищі навчальні заклади України здійснюють підготовку студентів-іноземців, котрі стикаються зі складностями комунікації в умовах іншої держави і культури, що відбивається не лише на взаєминах, а й на якості педагогічної та виконавської діяльності. Нагальною постає проблема підготовки вокального виконавця, майбутнього вчителя музичного мистецтва, здатного не лише здійснювати фахову діяльність, а й гідно представити свою культуру в світі. У цьому контексті актуалізується потреба в оптимізації процесу формування комунікативних умінь іноземних та вітчизняних студентів факультетів мистецтв в українських педагогічних закладах.

У філософії питання комунікації розглядалися в контексті теорії діалогу М. Бубером, В. Біблером, М. Бахтіним, в естетиці і культурології – Ю. Борєвим, В. Бичковим, М. Каганом, Ю. Лотманом та іншими. Соціально-психологічний та педагогічний аспекти комунікації були розкриті А. Асмоловим, К. Абульхановою-Славською, О. Бодаєвим, О. Леонтьєвим, А. Петровським, В. Ширшовим та іншими. Дослідницьким інтересом науковців Г. Андрєєвої, Л. Бірюк, Т. Гриценко, І. Клименко, Ю. Косенко, Є. Мелібруди, К. Платонова, С. Сарновської, Н. Формановської, М. Шевандіна, С. Шевчук, О. Яковлевої стала проблема висвітлення поняття «комунікація». Теоретичні положення щодо розгляду структурних елементів комунікативної діяльності широко представлені в працях Д. Годлевської, В. Кан-Каліка, А. Мудрика, К. Роджерса, С. Рубінштейна, Н. Сейко, С. Шатилова, І. Шевандіна та ін.

Науковці психолого-педагогічного спрямування вивчають комунікацію у процесі діяльності, де ключовою категорією стають комунікативні уміння, під якими розуміються уміння спілкування, або доступної та правильної трансляції власних думок та відповідного сприйняття інформації. Категорію «комунікативні уміння» у різних наукових галузях вивчали Ю. Жуков, С. Макаренко, Л. Петровська, Т. Трофімова, Ю. Ємельянов. Роль невербальних засобів комунікації частково розкрито в наукових працях П.Єршова, А. Піза, Г.Почепцова, Г.Шагівалєєвої, М.Філоненко Р.Якобсона та інших. Сутність комунікативної діяльності, особливості її прояву висвітлено у працях Ф. Бацевич, Н. Кузьміної, Н. Нікандрова, М. Тутушкіної, О. Цимбалюк та інших. Специфіку ділового спілкування в китайській культурі розкрито в наукових доробках Тань Хань, Чу Шуся та ін.

Педагогічний аспект комунікативних умінь особистості, їх структура та зміст розглядалися науковцями Д. Годлевською, І. Колесніковою, Т. Шепеленко.

Дотичними до означеної проблеми стали праці, що розкривають питання фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва, зокрема, науковців О. Апраксіної, А. Козир, Л. Масол, О. Олексюк, В. Орлова, Г. Падалки, О. Ростовського, В. Шульгіної, О. Щолокової та ін.

Вокальна підготовка студентів та її специфіка визначали пошуковий інтерес провідних педагогів-практиків та науковців Л. Василенко, О. Матвєєвої, Л. Тоцької, Ю. Мережко, Ван Цзяньшу, Лі Чжаофен, Лі Чуньпен, Пан На та ін. Вивченню комунікативної компетентності майбутнього вчителя музики присвячено дослідження Є. Проворової. Комунікативні вміння майбутнього вчителя музики було досліджено Л. Василевська-Скупою у процесі вокально-хорової підготовки. Питання розвитку художньо-комунікативних умінь та культури є фокусом наукових робіт Ю. Волкової, Н. Волкової та А. Зайцевої.

Проблеми, пов'язані з комунікативними особливостями ансамблевого виконавства, розглядалися у роботах Г. Струве, К. Птиці, Н.Овчаренко та інших, які вважали, що сенс ідеального спілкування між керівником і виконавцями вокального колективу полягає у єдиному гармонійному відчутті композиторського задуму.

Разом з тим, питання взаємодії студентів України і Китаю у навчальній та виконавській діяльності розкрито в науковій літературі недостатньо, відтак недооцінка важливості формування комунікативних умінь студентів суттєво ускладнює їх адаптацію до майбутньої професійної діяльності.

Актуальність означеної проблеми підсилюється низкою існуючих суперечностей між:

- низьким рівнем освіченості студентів у галузі міжкультурної комунікації та необхідністю спільної діяльності у виконавських колективах;
- потужним комунікативним потенціалом вокально-ансамблевої діяльності та недостатнім його використанням у фаховій підготовці майбутнього вчителя музики;
- значною особистісно-розвивальною функцією комунікативних умінь та недостатністю розробленості методики їх формування у студентів.

Актуальність, теоретична та практична значущість окресленої проблеми для педагогіки мистецтва, її недостатнє вивчення зумовили вибір теми нашого дослідження: *«Методика формування комунікативних умінь студентів України та Китаю в процесі вокально-ансамблевої діяльності»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки мистецтва та фортепіанного виконавства факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського НПУ імені М. П. Драгоманова з проблеми «Зміст, форми, методи та засоби удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів музики». Тему дисертаційної роботи затверджено Вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 16 від 23.06.2016 р.).

Мета дослідження – науково обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити методику формування комунікативних умінь студентів України і Китаю в процесі вокально-ансамблевої діяльності.

Відповідно до поставленої мети було визначено **завдання** дослідження:

- 1) на основі аналізу наукової літератури виявити сутність поняття «комунікативні вміння»;
- 2) визначити та обґрунтувати структуру комунікативних умінь студентів України і Китаю;
- 3) дослідити комунікативний потенціал вокально-ансамблевої діяльності студентів;
- 4) визначити критерії та показники, встановити рівні сформованості комунікативних умінь;
- 5) обґрунтувати організаційно-методичну модель, розробити методику формування комунікативних умінь студентів України і Китаю в процесі вокально-ансамблевої діяльності;
- б) експериментально перевірити ефективність авторської методики формування комунікативних умінь студентів України і Китаю в процесі вокально-ансамблевої діяльності.

Об'єкт дослідження – процес фахової підготовки майбутнього вчителя музики у вищих педагогічних навчальних закладах України.

Предмет дослідження – методика формування комунікативних умінь студентів України і Китаю в процесі вокально-ансамблевої діяльності.

Методологічну і теоретичну основу дослідження становлять: теоретичні моделі комунікації: герменевтична (Г. Шпет), психоаналітична (З. Фрейд, К. Юнг, Ж. Лакан), біхевіористська (Е. Берн), діалогічна (М. Бубер, В. Біблер, М. Бахтін), соціально-психологічна (Т. Ньюком), семіотична (Р. Якобсон), культурологічна (Ю. Лотман); сучасні теорії комунікації (В. Кашкин, Г. Почепцов); філософські аспекти комунікативної взаємодії (А. Бабайцев, В. Біркенбіл, Ю. Борєв, М. Каган); наукові ідеї, що висвітлюють питання психології спілкування та взаємодії (А. Андреева, А. Брудний, Р. Вердербер, Н. Єршова, Ю. Жуков, В. Казубовський, Г. Костюк, В. Крисько, В. Куніцина, О. Леонтєв, Б. Ломов, Є. Мелібруда, Ю. Мікадзе, Р. Немов, М. Обозов, Л. Петровська, А. Петровський, Є. Рогов, А. Хараш, Я. Яноушек, М. Ярошевський); дослідження специфіки ділового спілкування в китайській культурі (Тань Хань, Чу Шуся та ін.); наукові праці в галузі культурології, педагогіки щодо вивчення комунікації, комунікативної компетентності та комунікативних умінь (Є. Боровкова, Н. Бутенко, Л. Василевська-Скупа, А. Мудрик, Н. Волкова, О. Гаврилюк, Т. Гайдамович, І. Колесникова, В. Лабунська, І. М'язова, Є. Проворова, Л. Савенкова, Л. Сікорська, В. Тищенко, Г. Шагівалєєва); наукові праці, що висвітлюють специфіку творчої взаємодії в музичному ансамблі (Л. Василенко, Г. Гаріпова, Л. Гінзбург, А. Готліб, А. Готсдинер, Р. Давидян, Ю. Мережко, М. Моїсеєва, І. Польська, Б. Смирнов, Є. Сорокіна) та інші.

Обґрунтованість та достовірність отриманих наукових результатів забезпечується застосуванням таких **методів дослідження**:

- *теоретичні*: контент-аналіз наукових джерел – з метою визначення методологічних засад та утворення теоретичної бази дослідження та для розкриття поняття «комунікативні вміння»; класифікація та систематизація

теоретичних та експериментальних даних; теоретичне моделювання – для розроблення компонентної структури комунікативних умінь та організаційно-методичних; моделювання навчального процесу, що спрямований на засвоєння комунікативних умінь у вокально-ансамблевій діяльності;

- *емпіричні* – методи збирання інформації (критеріального аналізу, спостереження, тестування, анкетування, порівняння, творчих завдань, експертної оцінки, що реалізовані в констатувальному експерименті для визначення рівнів сформованості комунікативних умінь); педагогічний експеримент; методи математичної статистики – для визначення достовірності та значущості отриманих у процесі експерименту результатів та графічні методи для оформлення результатів дослідження у вигляді рисунків, діаграм, таблиць.

Наукова новизна дослідження визначається тим, що

- *вперше*: визначено поняття «комунікативні уміння студентів України і Китаю», його зміст та структуру; теоретично обґрунтовано організаційно-методичну модель, розроблено та експериментально перевірено методику формування комунікативних умінь студентів України і Китаю в процесі вокально-ансамблевої діяльності, що ґрунтується на системному, суб'єктному та полікультурному підходах; розроблено критеріальний апарат, діагностичний інструментарій для з'ясування стану сформованості комунікативних умінь студентів України і Китаю, представлено змістову характеристику рівнів їх сформованості ;

- *конкретизовано* специфіку комунікативного потенціалу вокально-ансамблевої діяльності студентів;

- *подальшого розвитку набули* теоретичні та методичні засади фахової підготовки студентів України і Китаю у вищих педагогічних закладах мистецького спрямування.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці та якісному впровадженні методики діагностування та формування комунікативних умінь студентів із врахуванням їх етнокультурних особливостей. Основні теоретичні положення та методичні напрацювання (комплекс діагностичних та формувальних методів) можуть бути використані для збагачення та розширення методичного забезпечення та навчального матеріалу курсів «Хоровий клас», «Вокальний ансамбль», «Методика роботи з ансамблем», «Методика роботи з хоровим колективом», «Методика музичної освіти», а також для практичної підготовки майбутніх учителів мистецьких дисциплін та в музично-виконавській діяльності.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження було представлено та обговорено на *міжнародних* науково-практичних конференціях: II Міжнародна науково-практична конференція молодих учених на студентів «Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства» (м. Одеса, 2016 р.), I Міжнародна науково-практична конференція «Стратегії підвищення якості мистецької освіти в контексті змін сучасного соціокультурного простору» (м. Одеса, 2017 р.), VII Міжнародна науково-практична конференція «Гуманістична орієнтири

мистецької освіти» (м. Київ, 2017 р.), II Міжнародні науково-практичні читання пам'яті академіка Анатолія Авдієвського (м. Київ, 2018 р.); на *всеукраїнських* конференціях: II Мистецько-педагогічні читання пам'яті професора О. Я. Ростовського «Мистецька освіта України: проблеми теорії і практики» (м. Ніжин, 2018 р.), I Всеукраїнська науково-практична конференція «Акмеологічні підходи в методиці викладання основного музичного інструменту» (м. Київ, 2018 р.).

Результати дослідження *впроваджено* в навчально-виховний процес факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (довідка № 07/10/1794 від 22.11.2018), факультету культури і мистецтв імені Олександра Ростовського Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (довідка № 05/357 від 10.10.2018), факультету музичної та хореографічної освіти ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (довідка № 2496/17 від 03.10.2018).

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертаційного дослідження знайшли своє відображення в 9 одноосібних публікаціях, 5 з яких опубліковано в наукових фахових виданнях України, 1 стаття – у міжнародному виданні, 3 статті – у збірках матеріалів науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотацій, вступу, трьох розділів і висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (187 найменувань, з них 10 – іноземними мовами). Робота містить 6 рисунків, 17 таблиць, що разом з додатками становлять 25 сторінок. Загальний обсяг дисертації складає 228 сторінок, з них – 183 сторінки основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми дослідження, зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, вказано методологічні та теоретичні основи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, наведено дані щодо впровадження та апробації результатів, публікацій, структури та обсягу дисертації.

У **першому розділі** – «**Теоретичні основи формування комунікативних умінь студентів України і Китаю**» – узагальнено результати аналізу психолого-педагогічної, філософської, соціологічної та мистецтвознавчої літератури з проблеми дослідження, розкрито різні аспекти категорії «комунікація», «комунікативний процес», «уміння», «комунікативні уміння»; окреслено комунікативний потенціал вокально-ансамблевої діяльності студентів.

На основі аналізу наукових джерел розглянуто поняття комунікації, яке має ключове значення для теоретичного обґрунтування комунікативних умінь студентів України і Китаю. З'ясовано, що енциклопедично-номінативні

видання пояснюють комунікацію як повідомлення, зв'язок, спілкування, контакт, обмін інформацією. Виявлено, що питання взаємодії було предметом наукового інтересу представників багатьох поколінь науковців у різних галузях. З поля технічних наук (модель технічної комунікації К. Шеннона та У. Вейвера) поняття комунікації проникло у сфери соціальних стосунків, де дістало подальший розвиток у різних теоріях. Герменевтична теорія комунікації Г. Шпета розглядала дії та вчинки людини як знаки, що мають певний сенс, а також акцентувала увагу на існуванні як безлічі інтерпретацій розуміння слова, так і цілковитої його однозначності у певному контексті, що викликало необхідність у розмежуванні понять «значення» та «сенс». Розкрито також психоаналітичну модель З. Фрейда, К. Юнга, Ж. Лакана, біхевіористську модель «стимулу та реакції» Е. Берна, соціально-психологічну модель Т. Ньюкома.

Для нашого дослідження основними стали: теорія діалогу (М. Бубер, В. Біблер, М. Бахтін), культурологічна модель (Ю. Лотман); семіотична модель (Р.Якобсон). З'ясовано, що в представлених моделях комунікативного процесу домінуючим способом комунікації є мовлення. Розглянуто його функції (за Р.Якобсоном) та психологічну основу: підсвідомі мотиви вчинків, символізм і архетипи мовлення, залежність поведінки від стимулу та реакції на нього, ставлення учасників комунікативного процесу одне до одного та до об'єкту комунікації. Простежено врахування соціального аспекту мовлення та обов'язкову наявність Іншого (розуміючої особистості), що проявляється в адресності мовлення та врахуванні контексту. Виявлено різні визначення механізмів мовлення: одні науковці вбачають в них код, символ, переклад тексту з власної мови на мову іншого; інші – архетипи і явища культури. Різняться також способи розуміння повідомлень – надання сенсу, інтерпретація, декодування.

Підкреслено роль невербальної комунікації, засоби якої поділяються на дві групи: первинна мова (візуальні, акустичні, тактильно-кінестетичні та ольфакторні засоби) і вторинна мова (мови програмування, музична нотація, твори мистецтва тощо). Акцентовано увагу на розкритті таких підструктур невербальної поведінки як кінесика, проксемика, контакт очей. Невербальна поведінка доповнює вербальну, уможливорює краще розуміння іншого, його емоційний стан та підсвідомі прояви.

У дослідженні підкреслюється значення комунікативних умінь у процесі взаємодії чи спілкування. Аналіз наукових джерел показав, що сучасні науковці визначають комунікативні уміння як комплекс дій, котрі ґрунтуються на теоретичному і практичному досвіді. Проаналізовано різні класифікації комунікативних умінь. З'ясовано, що в міжособистісній взаємодії поряд з поведінковою, інтерактивною та суто інформаційною важлива роль відведена психологічній складовій. Прослідковано зв'язок між якостями особистості (емпатія, доброзичливість, автентичність, конкретність, ініціативність, безпосередність, відкритість, прийняття почуттів, конфронтація) та комунікативними уміннями, які у тандемі необхідні для успішного спілкування. Підкреслено, що психологічний аспект комунікативного процесу

забезпечується перцептивною, мотиваційною, експресивною та рефлексійною складовими, що впливає на реакцію, вибір стилю комунікації та напрям поведінки особистості. Виявлено, що спілкування студентів різних країн в умовах одного навчального закладу вимагає наявності міжкультурних комунікативних умінь.

Узагальнення різних поглядів на основну дефініцію сприяло визначенню поняття «комунікативні уміння студентів України і Китаю», що розуміється нами як *здатність особистості до усвідомлених цілеспрямованих дій у встановленні та підтримці успішних взаємостосунків та спілкування із представниками різних культур у спільній музично-виконавській діяльності.*

Дослідження комунікативного потенціалу вокально-ансамблевої музично-виконавської діяльності студентів дало змогу з'ясувати, що спілкування за допомогою музики відбувається в нерозривному взаємозв'язку комунікативного, перцептивного та інтерактивного аспектів взаємодії. Передача інформації можлива в комунікативних взаємовідносинах: «виконавці – композитор», «виконавець – виконавець», «виконавці – слухачі». Підкреслено роль невербальних засобів комунікації в ансамблі. У цьому контексті розкрито значення ансамблевого простору, висвітлено його характеристики, що містять врахування: сценічного простору та кількості партнерів, які у ньому взаємодіють; розташування, взаємної орієнтації й фіксованості (жорсткості-мобільності) партнерів у зоні спільного виконання; легкості або утрудненості встановлення та зберігання зорового контакту між партнерами тощо.

З'ясовано, що вокально-ансамблева музично-виконавська діяльність має свою комунікативну природу, потенціал якої передбачає різноманіття комунікативних взаємовідносин, пов'язаних не тільки з передачею слухачам музичного змісту, закладеного композитором у творі, але і з встановленням ефективних міжособистісних контактів між її учасниками. Таким чином, творче спілкування у вокальному ансамблі ґрунтується на: розумінні виконавцями вокальних творів та завдань, які висуває керівник перед колективом; зближенні їхніх точок зору під час реалізації музично-художнього образу твору.

Доведено, що успішність діяльності вокального ансамблю, що виявляється в високохудожньому виконанні вокальних творів, можливе за умови дотримання певних вимог: глибокого розуміння загальної драматургічної лінії музичного матеріалу та оцінки функції власної партії у цій лінії (відчуття форми в цілому, її розділів, кульмінацій і завершень); умінь слухати та чути як всю партитуру вокального твору, так і свою партію в цьому загальному звучанні; синхронного відчуття часу, яке проявляється через вибір єдиного темпу та метру, а також точного виконання усіма учасниками вокального ансамблю ритмічних фігур, агогіки, спільних ауфтактів і закінчень; вибір правильної динаміки, котра необхідна у співвідношенні вокальних партій між собою; приведення до уніфікованої форми артикуляції штрихів у виконуваному творі, що вимагає знань, як у напряму стилістики цього твору, так і специфіки культури виконання штрихів кожного учасника ансамблю; формування плану тембральної драматургії тощо.

Вокально-ансамблева діяльність студентів трактується як специфічна форма узгодженої взаємодії в колективі. Міцні міжособистісні партнерські зв'язки у вокально-ансамблевому колективі стають запорукою успішної спільної творчої діяльності музиканті-виконавців та сприяють досягненню якісного художнього результату.

У другому розділі – «Методичні основи формування комунікативних умінь студентів України і Китаю у процесі вокально-ансамблевої діяльності» – розроблено структуру комунікативних умінь студентів України і Китаю, обґрунтовано організаційно-методичну модель формування комунікативних умінь студентів у процесі вокально-ансамблевої діяльності на основі суб'єктного, полікультурного та системного підходів.

З'ясовано, що взаємини студентів України і Китаю мають свою специфіку як у навчальному процесі, так і у вокально-ансамблевій діяльності. Акцентовано увагу на мовних та етнокультурних відмінностях студентів України і Китаю на основі поведінкової домінанти, що впливають на якість комунікативного процесу як у навчальній, так і у виконавській діяльності вокального ансамблю. Враховано необхідність усвідомлення студентами відмінностей національної специфіки комунікативного процесу України та Китаю, що знаходить прояв у вмінні орієнтуватись в етнокультурних невербальних особливостях міжособистісної комунікації. Детально розкрито комплекс психологічних механізмів, що становлять підґрунтя комунікативних умінь, зокрема: афіліацію, ідентифікацію, сприйняття, розуміння, емпатію, рефлексію, невербальну поведінку, фасцінацію, психологічний контакт, встановлення і врахування особистих меж тощо.

На основі аналізу існуючих структур, а також теорій комунікації, методом теоретичного моделювання розроблено структуру комунікативних умінь студентів України і Китаю, кожен з компонентів якої сприяє побудові нових взаємин, дієвому ставленню не лише до вокально-ансамблевої діяльності, а й до себе в цій діяльності.

Мотиваційний компонент конкретизується в уміннях: визначати потребу, намір та мету співдії; усвідомленої ідентифікації себе у взаємодії з іншими. Успішна взаємодія та спілкування ґрунтується на розумінні, прийнятті і подільній мети, мотивів, поглядів, установок іншого, а також чуттєвого аспекту – прихильності, симпатіями, що допомагає встановлювати особливі стосунки в колективі. Таке взаєморозуміння надзвичайно важливе і для успішної вокально-ансамблевій діяльності студентів (при визначенні спільної мети, розучування і виконання певного твору, виступі на відповідальному конкурсі тощо).

Успішні взаємини між людьми ґрунтуються на соціальній перцепції, пов'язуються зі співчуттям, співпереживанням, умінням зрозуміти іншу людину, перейматись її почуттями. Відповідно, успішність міжособистісної взаємодії забезпечується уміннями, що ґрунтуються на перцептивних механізмах пізнання себе (рефлексія) та Іншого (емпатія). Отже, *перцептивний компонент* охоплює здатність до уважного слухання та сприйняття вчинків людей з їхньої позиції, умінні приймати власні почуття та почуття інших.

Інформаційний компонент комунікативних умінь передбачає усвідомлення студентами відмінностей національної специфіки комунікативного процесу різних країн, зокрема України та Китаю. До цього компоненту ввійшли елементи, що відображають шлях передавання інформації у спілкуванні та транслюванні музичних творів: організація мовлення – уміння чітко та зрозуміло висловлюватись рідною та іноземною мовами, володіння фаховою термінологією, уміння вести діалог та дотримуватись певного стилю мовлення; невербальна поведінка – уміння використовувати невербальні засоби (міміка, пластика, жести, поза, відстань, контакт очей); уміння орієнтуватись в етнокультурних невербальних особливостях міжособистісної комунікації.

У нашому дослідженні основною формою комунікативної дії стає контакт, що складається з трьох основних типів: контакт зі слухачем – виконання, зворотній зв'язок, оплески; контакт з учасником ансамблю та концертмейстером – вербальний та невербальний, співдія при виконанні; контакт – керування/виконання діяльністю. Відтак, *інтерактивний* компонент активізує здатність до встановлення контакту та налагоджування зворотного зв'язку, а також визначання власної ролі в комунікативному процесі; самоконтролю в спілкуванні та врахуванні фізичних та психологічних меж учасників комунікації.

Експресивний компонент комунікативних умінь виявляється у володінні власним емоційним станом та психологічним налаштуванням на потрібну ситуацію (репетиція, концертний виступ, конфлікт тощо); володінні виразним мовленням та виконанням вокальних творів.

Доведено, що кожен компонент має певні елементи, без яких неможливе налагодження добрих стосунків між студентами різних культур в умовах вокального ансамблю, а відтак і якісного виконання вокальних творів.

Обґрунтовано *модель* формування комунікативних умінь, що містить: мету, завдання, наукові підходи, педагогічні принципи, педагогічні умови, комплекс методів. Мета – підвищення рівня сформованості комунікативних умінь студентів України та Китаю в процесі вокально-ансамблевої діяльності. Виходячи із поставленої мети, враховуючи змістові компоненти комунікативних умінь студентів, поставлено завдання: сформувати уявлення про комунікативні уміння та їх значення для успішної вокально-ансамблевої діяльності; спрямувати зацікавленість студентів у спілкуванні з представниками різних культур; забезпечити атмосферу толерантності в колективі; використати комунікативний потенціал вокально-ансамблевої діяльності (див. Рис.1).

Науковим підґрунтям для розроблення методики формування комунікативних умінь студентів України і Китаю стали системний, суб'єктний, полікультурний підходи. Їх вибір зумовлено змістом комунікативних умінь. Так, досягнення поставленої мети, упорядковане, послідовне і цілісне виконання зазначених завдань організаційно-методичної моделі, вимагають забезпечення системності в процесі її реалізації.

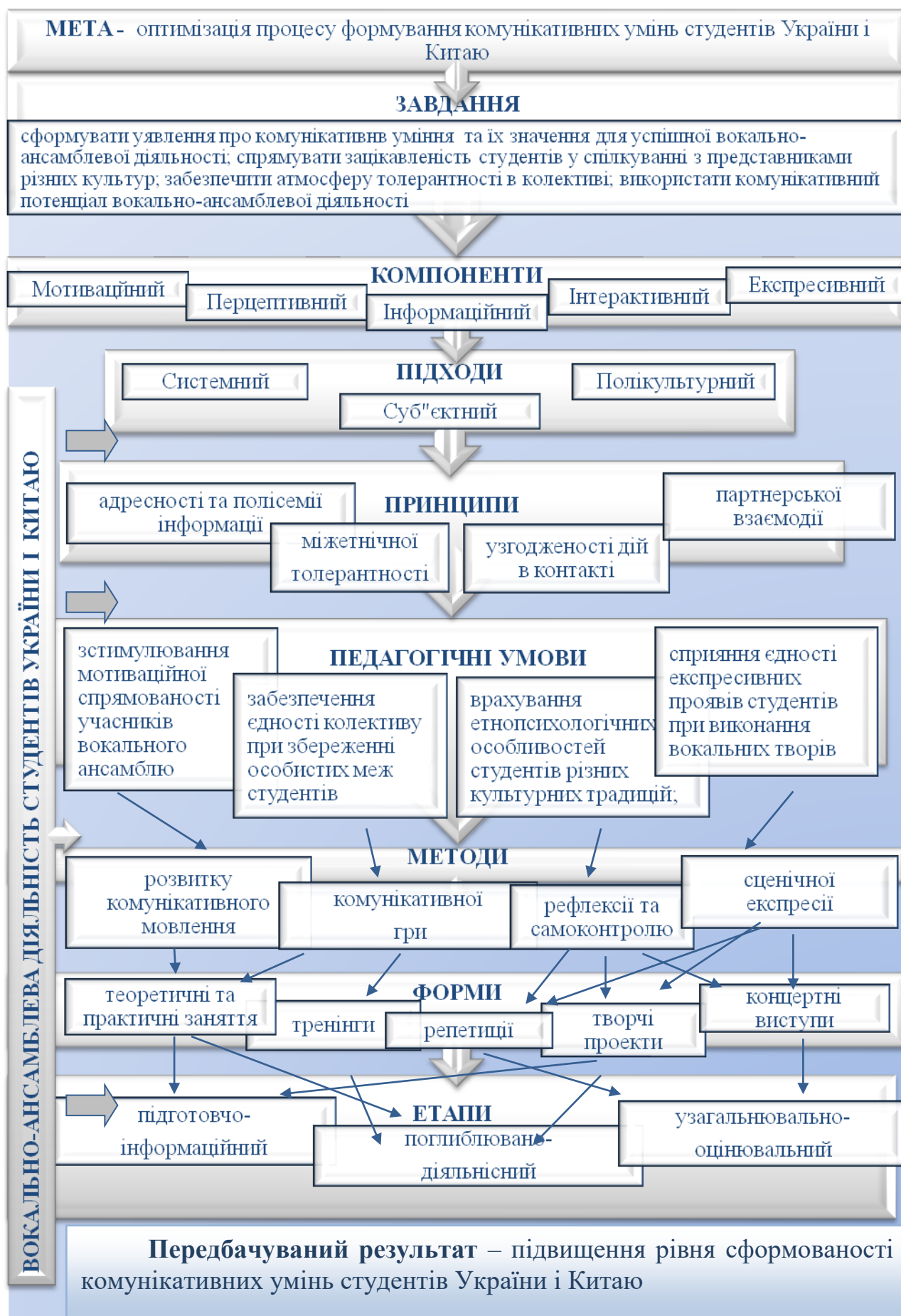

Рис. 1. Організаційно-методична модель формування комунікативних умінь студентів України і Китаю у процесі вокально-ансамблевої діяльності

У даному контексті система охоплює не лише складові моделі, а й вокально-ансамблеву діяльність, суб'єктів діяльності (учасників вокального ансамблю), результат діяльності – успішне високохудожнє ансамблеве виконання музичного твору

Запровадження суб'єктного підходу ґрунтується на осмисленні ідей Л. Виготського, С. Рубінштейна, О. Леонтьєва, Б. Ананьєва, Е. Клімова про пізнання психологічного змісту праці людини (усвідомленого процесу самореалізації суб'єкта шляхом пошуку і створення нових способів досягнення мети), а також сучасних науковців Д. Волківської, А. Осницького, А. Брушлинського. Виведено психічні регулятори взаємодії студентів між собою. Розроблено суб'єктні характеристики учасника вокального ансамблю: усвідомлена воляова здатність діяти цілеспрямовано, враховуючи інтереси та мету колективу; наявність пізнавальної потреби та прагнення до перетворення навколишнього світу, що реалізується у комунікативній та виконавській діяльності; ініціативність, активність і творче ставлення до взаємодії та спів дії у вокальному колективі.

На основі вивчення наукових та методичних праць О. Грива, А. Козир, Е. Кучменко, І. Ляшенко, І. Мязової, Л. Почебут, Т. Сенченкової встановлено доцільність полікультурного підходу. Висвітлено вплив національної та художньої традиції на комунікативні процеси між студентами різних культур. З'ясовано, що полікультурна освіта прийнята педагогічною спільнотою в багатьох країнах і має вплив на когнітивний, ціннісно-мотиваційний та діяльнісно-поведінковий рівні розвитку особистості. У першу чергу такий підхід передбачає врахування основних принципів міжкультурної комунікації, сформульованих соціальними психологами.

Підкреслено роль факторів, що впливають на процес інкультурації, а саме: індивідуальної субкультури, що базується на традиціях, звичках, правилах родини; фахової субкультури, де підґрунтям є кваліфікація, професійний тезаурус, манера поведінки при входженні в колектив.

За допомогою означених наукових підходів визначено *педагогічні принципи* формування комунікативних умінь студентів України і Китаю: а) адресності та полісемії інформації; б) узгодженості дій в контакті; в) міжетнічної толерантності; г) партнерської взаємодії. Опора на представлені принципи сприяє об'єднанню виконавців ансамблю в єдиний злагоджено функціонуючий організм з опорою на співдію, забезпечуючи основу високохудожнього виконання вокальних творів.

Використання методу теоретичного моделювання на основі представлених педагогічних принципів уможливило розроблення *педагогічних умов* формування комунікативних умінь студентів України і Китаю: а) стимулювання мотиваційної спрямованості учасників вокального ансамблю; б) врахування етнопсихологічних особливостей студентів різних культурних традицій; в) забезпечення єдності колективу при збереженні особистих меж студентів; г) сприяння єдності експресивних проявів студентів при виконанні вокальних творів.

Реалізація запропонованих педагогічних умов передбачає застосування 4 груп методів. *Методи розвитку комунікативного мовлення* застосовуються з метою розвитку мовлення, розуміння текстів, музичного матеріалу та текстів вокальних творів, збагачення професійного тезаурусу, уміння ведення дискусій. *Методи комунікативної гри* спрямовані на формування інтерактивного компоненту комунікативних умінь, зокрема на покращення взаємодії, налагодження контакту, вивчення реакції на агресивну поведінку, моделювання партнерського спілкування. *Методи рефлексії та самоконтролю* застосовується для розвитку перцептивного компоненту комунікативних умінь: емпатії, саморефлексії та саморегуляції поведінки. *Методи сценічної експресії* використовуються для формування експресивного компоненту комунікативних умінь, а саме, уміння володіти власним емоційним станом та уміння психологічно налаштуватися на потрібну ситуацію; володіння виразним мовленням та виконанням вокальних творів.

Успішність застосування представлених методів залежить від послідовного використання спеціальних форм роботи зі студентами: теоретичних та практичних занять, репетицій, тренінгів, творчих проєктів, концертних виступів.

Теоретично розроблена організаційно-методична модель демонструє цілісний та системний процес формування комунікативних умінь на підготовчо-інформаційному, поглиблювано-діяльнісному та узагальнювально-оцінювальному етапах.

У третьому розділі – «*Експериментальна перевірка ефективності методики формування комунікативних умінь студентів України і Китаю у процесі вокально-ансамблевої діяльності*» – розроблено діагностичний інструментарій констатувального експерименту, обґрунтовано критерії, показники та визначено рівні; систематизовано та узагальнено хід та результати педагогічного експерименту; здійснено перевірку та оцінку ефективності розробленої методики формування комунікативних умінь студентів України і Китаю.

На підставі теоретичного опрацювання та аналізу наукових досліджень про комунікативні уміння, розроблено діагностичний інструментарій констатувального експерименту, обґрунтовано критерії відповідно до змістових блоків комунікативних умінь: мотиваційний, перцептивний, інформаційний, інтерактивний, експресивний. Показниками *мотиваційного* критерію комунікативних умінь студентів України та Китаю у процесі вокально-ансамблевої діяльності стали: ступінь усвідомлення потреби та наміру у співдії; рівень самоідентифікації. *Перцептивний* критерій показниками мав: міру уважності при сприйнятті інформації іншого; ступінь емпатійності та умінь саморефлексії. Показниками *інформаційного* критерію виступили: ступінь сприйняття та передачі текстової інформації (володіння рідною та іноземною мовами та фаховою термінологією при передачі інформації; уміння дотримуватися стилю мовлення в діалозі з врахуванням етнокультурної специфіки; знання і розуміння текстів вокальних творів); міра розуміння та використання невербальних засобів комунікації (розуміння невербаліки

представників різних етнокультур; використання мови тіла при спілкуванні та виконанні вокальних творів: міміка, пластика, жести, поза, контакт очей; використання ансамблевого простору (проксеміка)). Показниками *інтерактивного* критерію стали: ступінь здатності встановлення контакту та зворотного зв'язку; міра відповідальності у взаємодії (дисципліна, виконання обов'язків, врахування прав і меж). Показниками *експресивного* критерію визначено: ступінь володіння емоційним станом при спілкуванні та виконанні; ступінь виразності при спілкуванні та виконанні.

Засобами діагностики студентів (376 осіб) стали опитування, анкети, спостереження, тести та експертні оцінки. За результатами діагностики визначено рівні сформованості комунікативних умінь студентів України і Китаю – низький (160 осіб (42,5%), середній становлять – 183 особи (48,7%) та високий – лише 33 особи (8,8%). Висвітлено змістову характеристику рівнів комунікативних умінь студентів

Експериментальна перевірка ефективності авторської методики формування комунікативних умінь студентів України і Китаю відбувалася в природних умовах навчально-виховного процесу на базі музично-педагогічних факультетів мистецтв вищих педагогічних закладів України. Методика ґрунтувалася на визначених в організаційно-методичній моделі підходах, педагогічних принципах та педагогічних умовах. Вона спрямовувалася на якісне формування комунікативних умінь студентів України і Китаю та покращення їх взаємодії у вокально-ансамблевій діяльності упродовж трьох етапів.

Завданням *підготовчо-інформаційного* етапу стало формування зацікавленості студентів до спілкування та музично-виконавської комунікації в творчому колективі; розширення понятійного апарату студентів з метою покращення вмінь чітко та зрозуміло висловлюватись рідною та іноземною мовами, розвинути володіння фаховою музичною термінологією. Для виконання завдання використано методи та прийоми груп: розвитку комунікативного мовлення («Тезаурусна мозаїка», «Мовний експеримент»), дискусійні («Плакат», «Сходинки взаємин»); комунікативної гри («Пошук спільного», «Театральна комунікативна співдія», «Реакція на агресію»; рефлексії та самоконтролю (анкета «Мій рівень толерантності», дидактичні тести та прийом «Навчи друга»); сценічної експресії («Пантоміма», «Зрозумій емоцію», «Мій простір», «Володар тембру»); тренінги «Чарівне слово», «Контакт очима»; творчий проект «Як уникнути конфлікту учасникам творчого колективу?» .

Поглиблювано-діяльнісний етап було збагачено виконанням та аналізом вокальних творів, методами комунікативної гри (інтерактивного моделювання «Дебати», «Кумедна агресія»). З групи методів рефлексії та самоконтролю застосовано «Мої почуття», «Відчуй себе», написання есе. Новим на цьому етапі став тренінг «Контактна імпровізація» та «Особисті межі». Після закінчення даного етапу було проведено диспут у форматі ток-шоу «Комунікативна взаємодія у творчому колективі».

На *узагальнювально-оцінювальному* етапі формувального експерименту

застосовувались всі попередні методи означених груп, а також було використано додаткові методи з групи розвитку комунікативного мовлення - «Визначення», «Мікрофон», «Власний тлумачний словник». До групи методів рефлексії та самоконтролю додано «Аутотренінг». Завершальною формою роботи став концертний виступ вокального ансамблю.

Експериментальне дослідження процесу формування комунікативних умінь студентів України і Китаю, аналіз результатів констатувального та формувального етапів за всіма критеріями показали, що в контрольній групі відбулися майже непомітні зміни. Натомість у експериментальній групі рівень середньої зваженої значно зріс.

Таблиця 1

Рівні сформованості комунікативних умінь студентів України і Китаю в експериментальній та контрольній групах

Етапи експерименту	Результати експерименту. Середній показник у відсотках (%)					
	Рівні					
	Низький		Середній		Високий	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Початок експерименту	42,5	42,5	48,7	48,7	8,8	8,8
Закінчення експерименту	2,1	42	51,6	50	46,3	9

Суттєве зменшення кількості студентів, що показали низький рівень сформованості комунікативних умінь, стало можливе за рахунок переходу студентів до середнього та високого рівнів. Представляємо графічне зображення отриманих результатів у порівнянні середніх зважених на рис.2.

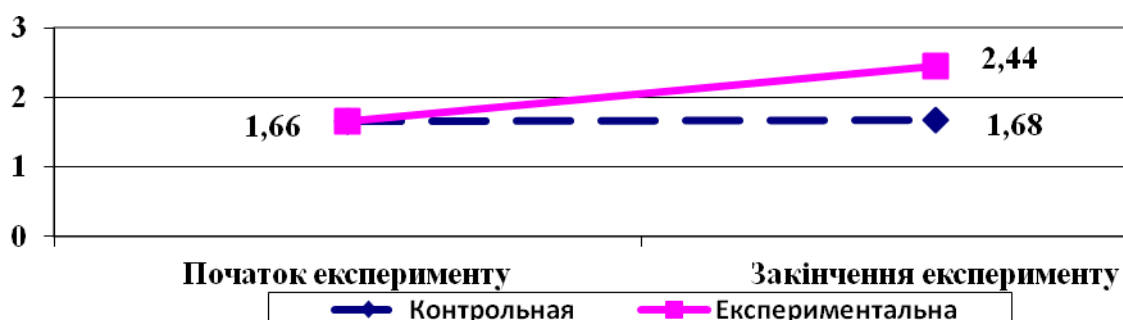

Рис.2. Порівняння середніх зважених на початку та закінченні експерименту на в КГ та ЕГ.

Достовірність результатів впровадження методики підтверджена за допомогою математичних обчислень з використанням критерію Стьюдента та Фішера. Таким чином, спираючись на статистично достовірну позитивну динаміку стану сформованості комунікативних умінь студентів України і Китаю, зазначаємо, що експериментальна методика цього процесу ефективною та має перспективи для вдосконалення основних положень та подальшого впровадження у фахову підготовку майбутніх учителів музики.

ВИСНОВКИ

У дисертації актуалізовано проблему формування комунікативних умінь студентів України та Китаю та виявлено недостатність розроблення теоретичних та методичних засад, шляхів та способів формування комунікативних умінь студентів – майбутніх учителів музики.

Результати здійсненого експериментального дослідження та виконання поставлених завдань дали підстави для таких висновків:

1. На основі аналізу наукових праць здійснено генезу загальнонаукової сутності моделювання комунікативного процесу на основі герменевтичної, соціологічної, психоаналітичної, біхевіористської, семіотичної, діалогічної, культурологічної та психолого-педагогічної моделей комунікації. З'ясовано, що міжособистісна взаємодія має поведінкову, інтерактивну, інформаційну основи, де важлива роль відведена психологічній складовій. Узагальнення різних поглядів на основну дефініцію уможливило визначення суті поняття «комунікативні уміння студентів України і Китаю», що представлена як здатність особистості до усвідомлених цілеспрямованих дій у встановленні та підтримці успішних взаємостосунків та спілкування із представниками різних культур у спільній музично-виконавській діяльності.

2. Розроблено структуру комунікативних умінь студентів України і Китаю, що складає: мотиваційний, перцептивний, інформаційний, інтерактивний, експресивний компоненти. Кожен містить відповідні уміння, котрі сприяють формуванню нових взаємин, дієвому ставленню не лише до вокально-ансамблевої діяльності, а й до себе в цій діяльності. Акцентовано увагу на мовних та культурних відмінностях, що впливають на якість комунікативного процесу як у навчальній, так і у виконавській діяльності вокального ансамблю. Враховано необхідність усвідомлення студентами відмінностей національної специфіки комунікативного процесу України та Китаю, що знаходить прояв у вмінні орієнтуватись в етнокультурних невербальних особливостях міжособистісної комунікації.

3. З'ясовано, що вокально-ансамблева музично-виконавська діяльність має свою комунікативну природу, потенціал якої передбачає різноманіття комунікативних взаємовідносин, пов'язаних з передачею музичної інформації, та з встановленням ефективних міжособистісних контактів між учасниками за алгоритмом: «виконавці – композитор», «виконавець – виконавець», «виконавці – слухачі». Розкрито значення ансамблевого простору, висвітлено його характеристики, що містять врахування: сценічного простору та кількості партнерів, що у ньому взаємодіють; розташування, взаємної орієнтації й фіксованості партнерів у зоні спільного виконання; легкості або утрудненості встановлення та зберігання зорового контакту між партнерами. Вокально-ансамблева діяльність студентів трактується як специфічна форма узгодженої музично-виконавської взаємодії за принципом партнерства. Міцні міжособистісні партнерські зв'язки у вокальному колективі стають запорукою успішної спільної творчої діяльності музикантів-виконавців та сприяють досягненню якісного художнього результату.

4. У ході дослідження розроблено критеріальний апарат для визначення стану сформованості комунікативних умінь студентів України та Китаю. *Мотиваційний* критерій визначав ступінь усвідомлення потреби та наміру у співдії; рівень само ідентифікації; *перцептивний* критерій показав міру уважності при сприйнятті інформації іншого, ступінь емпатійності та умінь саморефлексії. Показниками *інформаційного* критерію виступили: ступінь сприйняття та передачі текстової інформації; міра розуміння та використання невербальних засобів комунікації. *Інтерактивний* критерій визначав ступінь здатності встановлення контакту та зворотного зв'язку, міру відповідальності у взаємодії. *Експресивний* критерій висвітлив ступінь володіння емоційним станом ступінь виразності при спілкуванні та виконанні. Виявлено рівні (низький, середній, високий) та надано змістові характеристики.

5. Розроблено організаційно-методичну модель формування комунікативних умінь, що містить: мету, завдання, наукові підходи, педагогічні принципи, педагогічні умови, методичний комплекс. Обґрунтовано важливість системного, суб'єктного та полікультурного підходів до формування комунікативних умінь, необхідність опори на педагогічні принципи: адресності та полісемії інформації; узгодженості дій в контакті; міжетнічної толерантності; партнерської взаємодії. Розроблено педагогічні умови формування комунікативних умінь студентів України і Китаю: стимулювання мотиваційної спрямованості учасників вокального ансамблю; врахування етнопсихологічних особливостей студентів різних культурних традицій; забезпечення єдності колективу при збереженні особистих меж студентів; сприяння єдності експресивних проявів студентів при виконання вокальних творів. Теоретично розроблена організаційно-методична модель формування комунікативних умінь демонструє цілісний процес поетапного впровадження методичного комплексу із врахуванням педагогічних умов.

6. Експериментально перевірено ефективність авторської методики формування комунікативних умінь студентів України і Китаю в процесі вокально-ансамблевої діяльності на підготовчо-інформаційному, поглиблювано-діяльнісному та узагальнювально-оцінювальному етапах педагогічного експерименту із застосуванням чотирьох груп методів: розвитку комунікативного мовлення; комунікативної гри, рефлексії та самоконтролю; сценічної експресії. Успішно використані спеціальні форми роботи зі студентами: теоретичні та практичні заняття, репетиції, тренінги, творчі проекти, концертні виступи, а також виховні заходи для молодших курсів у формі ток-шоу.

7. Достовірність результатів впровадження методики підтверджена за допомогою математичних обчислень з використанням критерію Стьюдента та Фішера. Статистично достовірна позитивна динаміка стану сформованості комунікативних умінь студентів довела, що авторська методика формування комунікативних умінь студентів України і Китаю в процесі вокально-ансамблевої діяльності є ефективною та перспективною для подальшого впровадження у фахову підготовку майбутніх вчителів музики.

Здійснене дисертаційне дослідження не вичерпує всіх аспектів методики формування комунікативних умінь студентів України та Китаю. Подальшого вивчення потребують питання комунікативної взаємодії на рівні викладач – студент та студент – учень.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Чень Цзяньїн. Зміст комунікативних умінь студентів України і Китаю у вокально-ансамблевій діяльності / Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти : Збірник наукових праць. – Випуск 24(29). – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018 . – С.69-75.
2. Чень Цзяньїн. Комунікативний потенціал вокально-ансамблевої діяльності студентів / Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені М.Гоголя)/ за заг.ред. проф. Є.І. Коваленко. – Ніжин: НДУ імені М.Гоголя, 2018. – № 1. – С.74-80.
3. Чень Цзяньїн. Педагогічні принципи формування комунікативних умінь студентів України і Китаю у вокально-ансамблевій діяльності / Молодь і ринок. - № 9 (164), 2018. – С.154-159.
4. Чень Цзяньїн. Психологічний аспект комунікативних умінь студентів у міжособистісній взаємодії / Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти : Збірник наукових праць. – Випуск 23(28). – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. – С.82-87.
5. Чень Цзяньїн. Генеза загальнонаукової сутності моделювання комунікативного процесу / Чень Цзяньїн// Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць. – Випуск 22(27). – Частина 1. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. – С. 84-88.
6. Chen Jianying. The forming communicative skills of Ukrainian and Chinese students in vocal ensemble: subject and multicultural approach. Intellectual Archive. – Toronto : Shiny Word.Corp. (Canada). 2018. (May/June). Vol. 7. No. 3. PP. 84-93
7. Чень Цзяньїн. Класифікація комунікативних умінь в іноземній науковій літературі. Актуальні проблеми музичної освіти та виховання: збірник матеріалів Регіонально науково-практичної конференції студентів/ Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського; ред. Н.Г.Мозгальова, О.Ю. Теплова. – Вінниця: ФОП Тарнашинський О.В. – Вип.1. 2016 р. – С.164-167.
8. Чень Цзяньїн. Особливості невербальної комунікації студентів – учасників вокального ансамблю/ Стратегії підвищення якості мистецької освіти в контексті змін сучасного соціокультурного простору. Матеріали і тези І міжнародної науково-практичної конференції (м.Одеса, 13-14 жовтня 2017 р.). – Одеса: ПНПУ імені К.Д.Ушинського, 2017. – С.83-87

9. Чень Цзяньїн. Принцип міжетнічної толерантності у формуванні комунікативних умінь студентів – учасників вокального ансамблю / Акмеологічні підходи в методиці викладання основного музичного інструменту: збірка матеріалів І Всеукраїнської науково-практичної конференції 19.травня 2018 року, м.Київ (Україна) / за заг. ред. Чечені К.А., Буханевич В.В. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. – С.51-54.

АНОТАЦІЇ

Чень Цзяньїн. Методика формування комунікативних умінь студентів України і Китаю в процесі вокально-ансамблевої діяльності. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія і методика музичного навчання. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ, 2019.

Дисертацію присвячено актуальній проблемі формування комунікативних умінь студентів України та Китаю в процесі вокально-ансамблевої діяльності, Здійснено генезу загальнонаукової сутності моделювання комунікативного процесу на основі герменевтичної, соціологічної, психоаналітичної, біхевіористської, семіотичної, діалогічної, культурологічної та психолого-педагогічної моделей комунікації. Проналізовано класифікації комунікативних умінь в психолого-педагогічній сфері, визначено поняття «комунікативні уміння студентів України і Китаю», його зміст та структуру. Комунікативні уміння студентів представлено як здатність особистості до усвідомлених цілеспрямованих дій у встановленні та підтримці успішних взаємостосунків із представниками різних культур у музично-виконавській діяльності. Особливе значення надано відмінностям національної специфіки комунікативного процесу України та Китаю, що знаходить прояв у вмінні орієнтуватись в етнокультурних невербальних особливостях міжособистісної комунікації. Конкретизовано специфіку та виявлено комунікативний потенціал вокально-ансамблевої діяльності, що передбачає різноманіття комунікативних взаємовідносин, пов'язаних з передачею музичної інформації, та з встановленням ефективних міжособистісних контактів між учасниками за алгоритмом: «виконавці – композитор», «виконавець – виконавець», «виконавці – слухачі». Підкреслюється роль невербальних засобів комунікації. Розкрито значення ансамблевого простору, висвітлено його характеристики.

Розроблено критеріальний апарат, діагностичний інструментарій для з'ясування рівнів сформованості комунікативних умінь студентів України і Китаю, представлено їх змістову характеристику. Теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено поетапну методику формування комунікативних умінь студентів України і Китаю в процесі вокально-ансамблевої діяльності, що ґрунтується на суб'єктному та полікультурному підходах, педагогічних принципах, педагогічних умовах.

Статистично підтверджено ефективність застосування методичного комплексу на підготовчо-інформаційному, поглиблювано-діяльнісному та узагальнювально-оцінювальному етапах.

Ключові слова: міжособове спілкування, міжкультурна комунікація, комунікативні уміння, вокально-ансамблева діяльність, полікультурний підхід, інтеракція, соціальна перцепція.

Чень Цзяньин. Методика формирования коммуникативных умений студентов Украины и Китая в процессе вокально-ансамблевой деятельности. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 - теория и методика музыкального обучения. - Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова, Киев, 2019.

Диссертация посвящена актуальной проблеме формирования коммуникативных умений студентов Украины и Китая в процессе вокально-ансамблевой деятельности. Рассмотрен генезис общенаучной сущности моделирования коммуникативного процесса на основе герменевтической, социологической, психоаналитической, бихевиористической, семиотической, диалогической, культурологической и психолого-педагогической моделей коммуникации. Проанализированы классификации коммуникативных умений в психолого-педагогической сфере, определено понятие «коммуникативные умения студентов Украины и Китая», его содержание и структуру. Коммуникативные умения студентов представлены как способность личности к осознанным целенаправленным действиям в установлении и поддержании успешных взаимоотношений с представителями разных культур в музыкально-исполнительской деятельности. Особое внимание уделено различиям национальной специфики коммуникативного процесса Украины и Китая, что находит проявление в умении ориентироваться в этнокультурных невербальных особенностях межличностной коммуникации. Конкретизирована специфика и обнаружен коммуникативный потенциал вокально-ансамблевой деятельности, который предусматривает разнообразие коммуникативных взаимоотношений, связанных с передачей музыкальной информации, и с установлением эффективных межличностных контактов между участниками по алгоритму – «исполнители – композитор», «исполнитель – исполнитель», «исполнители– слушатели». Подчеркнута роль невербальных средств коммуникации. Раскрыто значение ансамблевого пространства, освещены его характеристики.

Разработан критериальный аппарат, диагностический инструментарий для выяснения уровней сформированности коммуникативных умений студентов Украины и Китая, представлена их содержательная характеристика. Разработана и экспериментально проверена поэтапная методика формирования коммуникативных умений студентов Украины и Китая в процессе вокально-ансамблевой деятельности, основанная на системном, субъектном и поликультурном подходах, педагогических принципах, педагогических

условиях.

Статистически подтверждена эффективность применения методического комплекса на подготовительно-информационном, углубленно-деятельностном обобщающе-оценочном этапах.

Ключевые слова: межличностное общение, межкультурная коммуникация, коммуникативные умения, вокально-ансамблевая деятельность, поликультурный подход, интеракция, социальная перцепция.

Chen Jianying. Methods of Formation Ukraine and China Students' Communicative Skills in Vocal-Ensemble Activity. - On the rights of the manuscript.

Dissertation for the degree of a candidate of pedagogical sciences in specialty 13.00.02 - theory and method of musical education. - National Dragomanov Pedagogical University, Kyiv, 2019.

The dissertation is devoted to the actual problem of formation Ukraine and China students' communicative skills in vocal-ensemble activity. The genesis of the general scientific essence of the modeling of the communicative process is based on the hermeneutic, sociological, psychoanalytic, behavioral, semiotic, dialogical, cultural, psychological and pedagogical models of communication. The classifications of communicative skills in the psychological and pedagogical sphere are analyzed, the notion "communicative skills Ukraine and China Students' communicative skills", its content and structure are defined. The communicative skills of students are presented as the ability of the individual to realize purposeful actions in establishing and maintaining successful relationships with representatives of different cultures in musical and performing activities. Particular importance is attached to the differences of the national specificity of the communicative process of Ukraine and China, which finds manifestation in the ability to orientate in ethnocultural nonverbal features of interpersonal communication. Specificity is specified and communicative potential of vocal-ensemble activity is revealed, which presupposes a variety of communicative relations related to the transmission of musical information, and the establishment of effective interpersonal contacts between the participants according to the algorithm - "performers - composer", "performer - performer", "performers - listeners ". The role of non-verbal means of communication is emphasized. The value of ensemble space is revealed, its characteristics are highlighted.

Criteria apparatus, diagnostic tool for determining the levels of formation of communicative skills of students of Ukraine and China is developed, their content characteristics are presented. The theoretical substantiation, development and experimental verification of the step-by-step method of forming the communicative skills of students of Ukraine and China in the process of vocal-ensemble activity, based on subjective and multicultural approaches, pedagogical principles, pedagogical conditions.

The efficiency of application of the methodical complex is statistically confirmed. on preparatory, informative, deepening-activity and generalization-assessment stages.

Key words: interpersonal splice, intercultural communication, communicative skills, vocal-ensemble activity, multicultural approach, interactions, social perception.